

УДК 330.342-048.78:330.341.1

О. О. Скорик,
к. е. н., доцент кафедри економіки та державного управління,
Черкаський державний технологічний університет

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

A. Skorik,
PhD, Associate Professor of economics and public administration Cherkasy State Technological University

INNOVATIVE ASPECTS OF ECONOMIC MODERNIZATION

У статті досліджено змістові контексти визначення модернізації на основі різноплановості трактувань економічної системи та головних положень теорії модернізації. Доведено, що у сучасному розумінні модернізацію економічної системи розглядають у трьох основних аспектах: економічному, соціальному та політичному. На основі сучасних тенденцій трансформації суспільства та потреб науково-технічного розвитку обгрунтовано доцільність окремого виділення інноваційних аспектів модернізації економічної системи, наведено авторське трактування поняття "інноваційна модернізація економічної системи". Встановлено фактори ефективності реалізації інноваційної модернізації економіки України.

Article contents the study contexts of determination modernization based on multilevel interpretations of the economic system and the main provisions of modernization theory. It is proved that in the modern sense considering the modernization of the economic system in three main areas: economic, social and political. Based on the current trends of the society transformations and the needs of scientific and technological development expediency separate allocation innovative aspects of the modernization of the economic system, and given the author's interpretation of the concept of "innovative modernization of the economic system". It fitted the factors of effectiveness the implementation of innovative modernization of Ukraine's economy.

*Ключові слова: економічна система, модернізація економічної системи, інноваційна модернізація.
Key words: economic system, modernization of the economic system, innovative modernization.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблеми інноваційного розвитку кожного окремого підприємства у контексті макроекономічного розвитку країни завжди мають науково-практичне значення. Задекларована стратегія інноваційного розвитку економіки України, яка активно обговорювалася у наукових колах, не виправдала себе як на макро-, так й на мікроекономічному рівнях. При цьому головним стримуючим фактором визнано той факт, що керівники вітчизняних підприємств та інституцій виявилися не готовими до активного інноваційного розвитку, постійного впровадження змін та адаптації персоналу у напрямі подолання опору цим змінам.

На державному рівні активно обговорюється Стратегія модернізації України. Зокрема нещодавно Міністерство економічного розвитку і торгівлі України презентувало документ "Стратегія національної модернізації "Україна—2020"" [6], в якому зазначається, що

модернізація економіки передбачає масове впровадження інновацій в усіх секторах промисловості, створенні усіх необхідних елементів інноваційної інфраструктури, а також зростанні продуктивності виробництва сільськогосподарської продукції.

На сьогодні в Україні визнано, що такі проблеми, як втрата значної частки науково-технічного потенціалу, низький рівень інноваційного розвитку, зниження рівня інвестиційної привабливості українських підприємств, суттєве відставання від розвинених країн за темпами інформаційного оновлення та технічного переоснащення, набули системного характеру та потребують термінового вирішення. Для запобігання тривалого падіння економіки у довгостроковій перспективі нашої державі наразі потрібна ефективна модернізація усіх інституційних утворень, яка повинна стати основою інноваційного економічного розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання модернізації економічної системи останнім часом викликають глибоку зацікавленість у наукових колах. Серед останніх публікацій слід відзначити праці таких авторів, як В.М. Геєць, О.Г. Білоус, М.Я. Азаров, В. Горбатенко, та інших. Незважаючи на вагомий внесок науковців у розвиток теорії модернізації економічної системи, виникає необхідність узгодження різноманітних, а іноді суперечливих поглядів на інноваційні аспекти модернізації, та подальшого розвитку теоретичних засад визначення поняття інноваційної модернізації з урахуванням сучасних тенденцій трансформації суспільства.

Рис. 1. Підходи до визначення економічної системи у наукових джерелах

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є концептуальне обґрунтування інноваційних аспектів модернізації економічної системи з позиції сучасних реалій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Економіка будь-якої країни функціонує як багатовимірна система, що складається з великої кількості різних взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів, здатних розвиватися відповідно до спільних для всієї системи законів. При цьому дуже важливим є забезпечення синхронного розвитку всіх складових компонентів, що зможе створити синергетичний ефект принаймні у базових галузях національної економіки.

В економічній літературі існують різні підходи до визначення економічної системи (рис. 1).

За оглядом наведених на рисунку 1 підходів, економічну систему можна визначити як сукупність взаємопов'язаних і відповідним чином упорядкованих елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства, та яка має загальну мету.

Ефективність економічної системи визначається техніко-економічними умовами функціонування національної економіки, які перебувають у постійному інноваційному розвитку. Інноваційні зміни техніко-економічних умов функціонування потребують модернізації самої економічної системи.

Надамо визначення сутності модернізації економічної системи в контексті інноваційного розвитку, яке має важливе значення як для окремого підприємства, так і у системі державного управління інноваційним розвитком.

Поняття "модернізація" часто використовується в сучасній економічній, соціологічній та політичній літературі у контексті понять "модернізація суспільства", "модернізація економіки", "модернізація галузей економіки", "модернізація економічних суб'єктів". При цьому мається на увазі, що за рахунок певного виду модернізації об'єкти переходять на якісно новий, більш досконалий рівень, що більш відповідає суспільним потребам, які з часом змінюються.

В економічній теорії модернізація розглядається як цілісний, глобальний процес в економіці, або явище, що відбувається у всіх ключових сферах життєдіяльності суспільства, та характеризується структурно-функціональною диференціацією та створенням відповідних сучасних форм інтеграції [1, с. 133].

Дослідження наукових джерел дозволило встановити, що у класичному варіанті теорії модернізації містять такі стрижневі ідеї (рис. 2).

Сучасні дослідники розглядають модернізацію економічної системи в трьох основних змістовних контекстах: економічний; політичний; соціальний (табл. 1).

Існують різні інтерпретації поняття модернізації. Деякі автори розглядають модернізацію як процес прогресивних соціально-економічних змін, коли суспільство рухається уперед. Певні науковці отожднюють поняття "модернізація" із поняттям "сучасність" та визначають модернізацію як комплекс соціальних, політичних, економічних, культурних і інтелектуальних трансформацій, які відбува-

Рис. 2. Основні ідеї теорії модернізації

лися у світі за останні десятиріччя, включаючи процеси індустріалізації, урбанізації, раціоналізації, глобалізації, розвитку науки.

Досить поширеним є трактування модернізації як перехід від однієї якості суспільства до іншої, що пов'язують передусім із зародженням і розвитком капіталізму, поширенням цінностей і досягнень саме цієї формації. Це так звана теорія "запізнілої модернізації". Її автори виходять з того, що існує лінійний прогрес і поступовість стадій розвитку суспільства. Поширеним є лінійне тлумачення модернізації як процесу трансформації суспільства від доіндустріального до індустріального, а потім до постіндустріального стану, який супроводжується кардинальними змінами в економічній, політичній, соціальній сферах.

У загальному вигляді модернізація визначається як перехід від традиційного суспільства до сучасного, яке, на думку В. Федотової [7], включає в себе передусім корінну відмінність від традиційного, тобто орієнтацію на інновації, переваження інновацій над традицією, поступовий (нециклічний) розвиток, відокремлену персональність, переважну орієнтацію на інструментальні цінності, індустріальний характер, масову освіту, активний дійовий психологічний склад тощо. Аналізуючи ознаки "традиційного" і "сучасного суспільства", можна погодитись із думкою автора, що нинішньому українському суспільству притаманні деякі ознаки "сучасності": світський характер суспільного життя, процеси формування демократії і демократичної системи влади тощо [7, с. 10].

Оскільки визначальним фактором економічного зростання будь-якої економічної системи на сучасному етапі виступає інноваційний процес, на наш погляд, актуальності набуває поняття інноваційної модернізації, яку можна визначити у наступних аспектах (рис. 3).

Таким чином, інноваційну модернізацію доцільно розглядати як комплексне явище. Інноваційна модернізація економічних систем як процес покликана поглиблювати взаємодію капіталовкладень в генерування нового знання із комерціалізацією його результатів, зміною організаційно-господарських механізмів і методів державного регулювання економіки.

Також інноваційну модернізацію можна охарактеризувати суспільними перетвореннями, які відбувається у всіх системах та підсистемах суспільних відносин, у період трансформації від індустріального до постіндустріального суспільства. Так, якщо в індустріальний період земля, праця та капітал були ключовими ресурсами виробництва, то в постіндустріальну епоху головним капіталостворюючим ресурсом стає інформація. Постіндустріальна економіка складається з економіки послуг і економіки знань (knowledge-based economy).

Економіка постіндустріального суспільства відрізняється від попередніх суспільних формацій наступними ознаками.

Таблиця 1. Змістовні контексти визначення модернізації у наукових джерелах

Аспекти дослідження	Контекст дослідження науковцями
Економічний аспект	Геєць В.М. [5] розглядає концептуальні положення модернізації економічних систем, зокрема у наслідок розпаду колишнього Радянського Союзу
	Азаров М. Я. [4] розглядає модернізацію економіки в інноваційному контексті
Соціальний аспект	Білоус О.Г. [1] досліджує соціальні процеси модернізації економічних систем у глобальному масштабі,
	Качала Т.М. [3] наводить соціологічну інтерпретацію понять «глобальна модернізація і сталий розвиток»
Політичний аспект	Федотова В.Г. [7] наводить типологію модернізації та способів її впливу на політичний розвиток суспільства
	Горбатенко В. [2] визначає політичну модернізацію як важливіший показник спроможності політики сприймати зміни, інновацій, гнучко реагувати на виклик часу

По-перше, на цій стадії знання в продуктах і послугах формує велику частину створюваної вартості. Цей процес розвивається через зростання наукоємкої продукції, що виробляється і розвиток ринку інтелектуальних товарів та послуг. Інтелектуалізація використовуваних технологій забезпечує різке підвищення продуктивності праці.

По-друге, все більш істотного значення в економіці постіндустріального суспільства набуває діяльність, пов'язана, з виробництвом, зберіганням, передачею і використанням знань. Особлива роль у цій діяльності належить освіті. Так, починаючи з 60-х років ХХ століття витрати на освіту у всіх країнах починають рости набагато швидше, ніж в інших галузях народного господарства. У сучасній постіндустріальній економіці освіта розглядається як форма інвестицій в людський капітал, від якої залежить його якість і успіх виробництва.

По-третє, характерною рисою постіндустріальної економіки є стрімке збільшення частки працівників, зайнятих виробництвом, передачею і використанням знань, поступове перетворення їх в домінуючу групу в загальному числі зайнятих.

Геєць В.М. [5] визначає такі якісні особливості постіндустріальної економіки, що характеризують її як спосіб суспільного відтворення.

Перша особливість полягає в тому, що темпи і масштаби науково-технічного прогресу такі, що зміни в

Рис. 3. Інноваційні аспекти модернізації економічної системи

матеріальній базі виробництва і якості трудових ресурсів не встигають за зростанням науково-технічних можливостей.

Друга особливість — зростання транзакційних витрат. Ця особливість виразно виявилася в економіці промислово розвинених країн в 90-і роки у зв'язку із загостренням конкуренції. Транзакційні витрати — відносно нова економічна категорія, активно введена в економічний аналіз лауреатом Нобелівської премії Рональдом Коузом в 1937 р. За своєю суттю ці витрати пов'язані не з виробництвом як таким, тобто витратами на сировину, матеріали, оплату праці, транспортування тощо, а з витратами, обумовленими пошуком інформації, вивченням ринку, висновком контрактів і контролем за їх виконання, захисту прав власності і багатьох інших складових.

Третя особливість економіки, заснованої на знаннях, — значне зростання ролі менеджменту в області інтелектуальних ресурсів. Про це можна судити за "ціною" стратегічних помилок, пов'язаних з інтелектуальними ресурсами і продуктами.

Четверта характерна особливість постіндустріальної економіки полягає в тому, що в умовах постійного оновлення знань і жорсткої конкуренції люди виявляються перед необхідністю постійного навчання (life long learning — навчання протягом життя). У млин конкуренції потрапляють не тільки організації, але і люди. Загальна добробутна статистика зайнятості в розвинених країнах маскує дійсний стан речей.

Отже, на відміну від інших форм модернізації, інноваційне вдосконалення економічної системи припускає наявність нового знання, генерування якого перетворюється в економічний процес інвестиційного характеру.

Тому пропонується визначити поняття інноваційної модернізації економіки як процес її комплексного перетворення на основі структурної перебудови продуктивних сил та суспільних відносин, який спрямований на досягнення нової якості економічного зростання за рахунок посилення інформаційної складової та переведення економіки на передові технологічні уклади. Дану категорію необхідно розглядати як найважливішу характеристику модернізації, що відрізняється від поняття інноваційного розвитку та модернізації економіки.

Усі ці аспекти важливі при аналізі модернізаційних процесів в українському суспільстві. Слід брати до уваги такі фактори:

- "запізніла інноваційна модернізація" може поставити економіку України у зовнішню залежність;
- інноваційна модернізація може бути успішною лише за умови різкого зростання рівня освіти та соціального захисту спеціалістів;
- успіх інноваційної модернізації залежить від організаційних зусиль центральної влади, її вміння локалізувати, блокувати соціально-економічні конфлікти;
- успішна інноваційна модернізація потребує широкої мобілізації здатності населення спрогнозувати користь від неї, авторитету лідера.

ВИСНОВОК

Підсумовуючи вищезрозглядане, можна зазначити, що інноваційна модернізація економічної системи може трактуватися і як наукова теорія, і як процес вдосконалення суспільства. У межах даного дослідження під інно-

ваційною модернізацією економічної системи будемо розуміти сукупність економічних, політичних, державно-правових, культурологічних зрушень та перетворень конкретної соціально-економічної системи — економіки України — у напрямі її осучаснення, постійного удосконалення та відповідності вимогам, що змінюються.

Література:

1. Глобальна модернізація і сталий розвиток: матеріали Міжвідомчої науково-теоретичної конференції, м. Київ, 31 жовтня 2012 р. / НАН України; Інститут світової економіки і міжнародних відносин; Інститут соціології / О.Г. Білоус (відп. ред.) — К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2012. — 280 с.
2. Горбатенко В. Стратегія модернізації суспільства. — К.: Академія, 2009. — 242 с.
3. Качала Т.М. Модернізація як необхідна умова економічної відбудови національної соціально-економічної системи / Т.М. Качала // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. — 2011. — № 2.
4. Модернізація економіки — це масове запровадження інновацій (М.Я. Азаров) / ЗІК. — 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zik.ua/ua/news/2011/09/28/311226>
5. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. / Т1: Економіка знань — модернізаційний проект України / За ред. акад. НАН України В.М. Геєця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Квасюка. — К.: Фенікс, 2007. — 544 с.
6. Стратегія національної модернізації "Україна-2020" [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: урядовий портал. — Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/file/link/144790/file/Strategy_2020.doc.
7. Федотова В.Г. Типология модернизаций и способов их изучения // Вопросы философии. — № 4. — 2014. — С. 10—13.

References:

1. Belous, E. G. (2012), "The global modernization and sustainable development of materials", Interdepartmental scientific theoretical conference, Kyev, Ukraina.
2. Gorbatenko, V. (2009), Strategy of society modernization", Academy, Kyev, Ukraina.
3. Kachala, T. N. (2011), "Modernization as a necessary condition for the economic reconstruction of the national socio-economic system", Bulletin Volyn Institute of Economics and Management, Kyev, Ukraina.
4. Azarov, M. (2011), "Modernization of the economy — this massive innovation", [Online], available at: <http://zik.ua/ua/news/2011/09/28/311226>
5. Heyets, V. (2007), "Strategic Challenges of the XXI century society and economy of Ukraine", Corr. NAS of Ukraine Boris Kvasyuka, Phoenix, Kyev, Ukraina.
6. The national modernization strategy "Ukraine-2020", [Online], available at: http://me.kmu.gov.ua/file/link/144790/file/Strategy_2020.doc
7. Fedotov, V. (2014), "Typology and methods of modernization's study", Questions of philosophy, vol. 4, pp. 10—13.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2015 р.